

TOMASZ OLEJNIK
(UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU)*

Julian Dunajewski jako polityk

Streszczenie: Artykuł opisuje życie Juliana Dunajewskiego, jednego z najważniejszych polskich polityków drugiej połowy XIX w. Autor przedstawia skrócony życiorys profesora, jego karierę naukową i najważniejsze dzieła. Następnie skupia się na działalności Dunajewskiego jako ministra. Punkt ciężkości artykułu postawiony został bowiem na zaprezentowaniu kariery politycznej i jego dokonań. W związku z tym opisany został pokrótce stan finansów Monarchii Habsburgów w dniu objęcia funkcji ministra skarbu. Następnie przedstawiony zostaje proces przeprowadzania reformy budżetowej, dzięki której udało się usunąć deficyt budżetowy. Autor prezentuje również myśl polityczną Dunajewskiego, jaka przyświecała mu w trakcie dokonywania reform. Dogłębnie opisana została austriacka myśl państwowa w rozumieniu Dunajewskiego. Opisane zostały także realnie podjęte działania profesora na rzecz Królestwa Galicji i Lodomerii oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Spotykał się on bowiem z zarzutem braku realnych działań na rzecz swojego narodu i byciu bardziej austriackim niż polskim politykiem. Szczególnie wnikliwie autor przyjrzał się więc pracom Dunajewskiego, których celem była reforma opodatkowania wódki, a także umorzenia długu indemnizacyjnego. Ten ostatni obciążał budżet Galicji i uniemożliwiał jej prawidłowy rozwój. W pracy opisane również zostały zdolności oratorskie profesora, który uważany był za jednego z najwybitniejszych mówców w ówczesnej monarchii. Pracę podsumowują rozważania na temat roli, jaką Dunajewski odegrał w monarchii, m.in. po nim wielu Polaków piastowało zaszczytną funkcję ministra skarbu. Na zakończenie autor przywołał określenia, jakimi obdarzyli Dunajewskiego współcześni mu autorzy. Jego życiorys zasługuje na szczególną uwagę, gdyż był on wybitnym politykiem, który dokonał imponujących reform, a także pokazał, że pejoratywne określenie „Polnische Wirtschaft” było nie tylko krzywdzące, lecz także niesprawiedliwe i nieprawdziwe.

Słowa kluczowe: Julian Dunajewski, deficyt, minister skarbu, Galicja, Imperium Habsburgów, Austria.

Dnia 28 grudnia 2017 r. minie 110 lat od śmierci Juliana Dunajewskiego. Był on nie tylko dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, trzykrotnie rektorem tegoż uniwersytetu, lecz także przez wiele lat ministrem skarbu Austrii¹. Mimo tak znaczących dokonań postać ta jest obecnie

* Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Finansowego, e-mail: tomasz.olejnik@outlook.com.

¹ Ówczesne Ministerstwo Skarbu jest odpowiednikiem obecnego Ministerstwa Finansów. Należy zwrócić uwagę na to, że istniały w ówczesnej monarchii osobne stanowiska: ministra skarbu Austrii (Przedlitawi) i ministra wspólnego dla Austrii i Węgier do spraw finansów.

dość anonimowa i nie doczekała się wielu rzetelnych i całościowych opracowań naukowych. Jest to tym bardziej zastanawiające, gdyż osiągnięcia jego były niewątpliwe. Po części spowodowane jest to silnym zakorzeniem się w świadomości narodowej, *nota bene* w dużej mierze niesprawiedliwym, powiązaniem zaboru austriackiego z „galicyjską nędzą”², a także tym, że historia Polski pod zaborami sprowadzana jest często do historii Królestwa Polskiego i kolejnych antyrosyjskich powstań. Jest to o tyle niezrozumiałe, że w drugiej połowie XIX w. to Galicja była kulturową i polityczną ostoją polskości, a jedynymi polskimi uczelniami umożliwiającym akademicką karierę były Uniwersytet Lwowski i Uniwersytet Jagielloński³. Artykuł ma więc za zadanie przedstawić postać Juliana Dunajewskiego i jego dokonania w sferze politycznej, w szczególności reformy, jakie przeprowadził, piastując stanowisko ministra. Sto dziesiąta rocznica śmierci profesora, która przypada w tym roku, jest doskonałą okazją, by przedstawić nie tylko jego sylwetkę, lecz także jego dokonania.

Jak wspomniano, celem artykułu jest zaprezentowanie sylwetki politycznej Juliana Dunajewskiego. W związku z tym kwestie związane z jego poglądami prawnymi, skarbowymi i ekonomicznymi nie będą stanowiły istotnej części pracy. Wynika to z kilku czynników. Po pierwsze, z założenia artykułu, czyli badania swoistej polityczności Dunajewskiego. Z tej perspektywy opisywanie poglądów naukowych zagroziłoby głównemu celowi pracy. Po drugie, kwestia poglądów ekonomicznych jest bardziej złożona. Dunajewski bowiem opublikował niewiele dzieł: *O instytucjach gminnych* (1850), *Ziemia i kredyt. Studium Ekonomiczne* (1869), wspólnie z Wiktorem Kopffem i Dionizym Skarżyńskim *Zarys organizacyjny władz administracyjnych w Galicji* (1871), *Słowo o Kopernika Zasadach bicia monety* (1873), a pośmiertnie wydano jego *Wykład ekonomii politycznej* (1935). Ważnym źródłem informacji na temat poglądów jest również dzieło Fryderyka Zweiga: *System ekonomii skarbowości Juliana Dunajewskiego* (1925). Opisanie w pełni poglądów profesora wymaga nie tylko zapoznania się z dziełami przez niego napisanymi, lecz także wygłoszonymi przez niego mowami w Sejmie Krajowym czy też Radzie Państwa⁴. Analiza poglądów naukowych nie jest jednak celem pracy. Na marginesie należy zasygnalizować, że dopiero po przebadaniu wymienionych dzieł można prześledzić ewolucję jego poglądów ekonomicznych i wyciągnąć odpowiednie wnioski. Prezentacja twierdzeń profesora dotyczących nauki finansów, bez zwracania uwagi na poglądy zawarte w jego wystąpieniach, nie pozwoli stworzyć pełnego obrazu. Wstępnie należy zaznaczyć,

² W. Łazuga, *Jedna czy trzy historie Polski?*, [w:] *Między polityką, historią a pamięcią historyczną. Studia z dziejów Polski okresu porzoborowego*, red. W. Łazuga, S. Paczos, Poznań 2015, s. 10.

³ D. Grzybek, *Polityczne konsekwencje idei ekonomicznych w myśli polskiej 1869–1939*, Kraków 2012, s. 19.

⁴ *Mowy Juliana Dunajewskiego* przetłumaczył i wydał Władysław Leopold Jaworski. Tom I dotyczył mów sejmowych i poselskich wypowiedzianych w Radzie Państwa, tom II – mów ministerialnych.

że Dunajewskiego kwalifikuje się najczęściej jako autora o liberalnych poglądach ekonomicznych, choć przyznać należy, że istnieje pewien rozdźwięk między taką kwalifikacją a konserwatywną polityką prowadzoną przez Dunajewskiego jako ministra skarbu⁵. W związku ze wskazanymi problemami autor postanowił zaprezentować jedynie polityczną sylwetkę galicyjskiego profesora, skracając rozważania na temat jego poglądów ekonomicznych do niezbędnego minimum.

Julian Dunajewski urodził się w 1822 r. w Stanisławowie⁶. Po zdaniu matury początkowo studiował prawo na Uniwersytecie Wiedeńskim, by po roku przenieść się na Uniwersytet Lwowski, który ukończył w 1842 r. Następnie rozpoczął aplikację adwokacką. W 1850 r. uzyskał tytuł doktora prawa na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej także: UJ), praca doktorska nosiła tytuł: *O instytucjach gminnych*. Został asystentem w Katedrze Umiejętności Politycznych i Statystycznych Wydziału Prawa UJ, a następnie w 1855 r. przeniósł się do Bratysławy, gdzie został profesorem nauk politycznych i prawa karnego. W 1860 r. powrócił na Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie został profesorem zwyczajnym administracji, prawa górniczego i ekonomii politycznej. W 1861 r. wrócił do Katedry Nauk Politycznych i Statystyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie mógł zacząć wyklądać w języku polskim. Dwukrotnie był dziekanem Wydziału Prawa, natomiast w latach 1864–1865, 1868–1869 oraz 1868–1869 był rektorem Uniwersytetu w Krakowie⁷.

Julian Dunajewski już w młodości przynależał do konspiracji patriotycznej, w związku z czym był w kręgu zainteresowania policji. Co interesujące, działał w niej wspólnie z bratem – Albinem – późniejszym biskupem krakowskim i kardynałem. To, a także zawarcie małżeństwa z Marią Estreicherówną, z rodziny znanej z negatywnego nastawienia do rządu, początkowo utrudniło mu karierę naukową⁸. Krytycznie oceniał wybuch powstania styczniowego. Od 1867 r. był posłem na Sejm Krajowy, a w 1870 r. został członkiem Izby Posłów we Wiedniu⁹. Zwyczaj – przejścia ze świata naukowego do świata polityki – zapoczątkowany przez Dunajewskiego z gorszym lub lepszym skutkiem kontynuowali: Leon Biliński, Stanisław Głabiński, Jerzy Michalski, Józef Milewski, Władysław Ochenkowski oraz Włodzimierz Czerkawski¹⁰. Ponadto droga uniwersytecka była jedną z możliwości zrobienia kariery politycznej z tego względu, że rektorzy

⁵ T. Kowalik, *Historia ekonomii w Polsce 1864–1950*, Wrocław 1992, s. 13–14.

⁶ Opis kariery naukowej na podstawie: K. Pol, *Poczet prawników polskich. XIX i XX w.*, Warszawa 2011, s. 227–238.

⁷ J. Gaul, *Polonika w Archiwum Parlamentu w Wiedniu. Archiwum Izby Posłów Rady Państwa*, Warszawa 2014, s. 599.

⁸ K. Pol, *Z dziejów nauki prawa administracyjnego i nauki o samorządzie terytorialnym. Julian Dunajewski (1822–1907)*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 6, s. 72–73.

⁹ B. Szlachta, *Julian Dunajewski jako „stańczyk”*, [w:] idem, *Szkice o konserwatyzmie*, Kraków 2008, s. 272.

¹⁰ D. Grzybek, *op. cit.*, s. 51.

Uniwersytetów Jana Kazimierza we Lwowie oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego, jako wiryliści, wchodzili w skład Sejmu Galicyjskiego¹¹.

Julian Dunajewski był jednym z najbardziej wpływowych członków Koła Polskiego, reprezentował interesy konserwatystów krakowskich, czyli stańczyków¹². Koło Polskie pełniło ważną funkcję w Radzie Państwa. Składało się z ok. 50 posłów, którzy głosowali, co do zasady, solidarnie i jednolicie. Tak zorganizowane ugrupowanie – przez Kazimierza Grocholskiego – miało duże znaczenie w ówczesnych warunkach politycznych. Nie dziwi więc to, że przez wiele lat wchodziło w skład koalicji rządzącej i wielu ministrów rekrutowało się wśród Polaków. Jeszcze jako członek Izby Posłów Dunajewski przeciwdziałal lewicy niemieckiej, która kosztem krajów dążyła do zwiększania centralizacji. Uważał, że nie należało stawiać bardziej radykalnych roszczeń co do poszerzania autonomii. Twierdził bowiem, że najpierw autonomię należy obronić, następnie wzmocnić państwo (Austrię), a dopiero wtedy będzie można poszerzyć autonomię krajów (m.in. Galicji)¹³. W postaci monarchy-cesarza widział Dunajewski gwaranta, który mógł osłabić dążenia centralistów.

Profesor żywił przekonanie, podobnie jak stańczycy, że warunkiem prawidłowego rozwoju każdej jednostki jest wolność¹⁴. Dotyczyła ona dwóch podmiotów. Wolności jednostki, która realizowała się przez zapewnienie braku arbitralnej ingerencji ze strony władzy politycznej. Drugim rodzajem była natomiast wolność narodu, która – co należy zaznaczyć – mogła być realizowana np. w ramach monarchii Habsburgów. Dunajewski uważał bowiem, że austriacka idea państwowości zakłada równość poszczególnych krajów będących pod panowaniem Habsburgów¹⁵. W związku z tym należało według niego rozpoznać potrzeby poszczególnych części składowych i je zaspokoić. Celem działania państwa nie było więc u Dunajewskiego ujednoczanie części składowych, by zmniejszać różnice występujące w monarchii. Twierdził, że żaden naród w habsburskiej monarchii nie panuje nad innym narodem, lecz każdy z nich powinien troszczyć się o wspólne dobro. Siła bowiem nie bierze się z jednolitości, ale z różnorodności. Konstatując: obowiązkiem było myślenie o kraju przez pryzmat państwa, a także o państwie przez pryzmat kraju. Nie dziwi więc to, że w mowie budżetowej z dnia 2 marca 1885 r. Dunajewski wprost powiedział, iż nie istnieje monopol panowania, który miałyby mieć partia/narodowość wchodząca w skład monarchii Habsburgów. W związku z czym Monarchią Habsburską można rządzić np. bez Niemców¹⁶ i jednocześnie zaspokajając potrzeby państwa w należyty sposób. W późniejszym

¹¹ D. Litwin-Lewandowska, *O Polską rację stanu w Austrii. Polacy w życiu politycznym Austrii w okresie monarchii dualistycznej (1867–1918)*, Lublin 2008, s. 74.

¹² J. Buszko, *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918*, Warszawa 1996, s. 83.

¹³ B. Szlachta, *op. cit.*, s. 279.

¹⁴ *Ibidem*, s. 304.

¹⁵ W. Łazuga, *Kalkulować... Polacy na szczytach monarchii*, Poznań 2013, s. 125.

¹⁶ Niemców jako niemieckiej partii politycznej.

okresie Niemcy wypominali mu to stwierdzenie. Dunajewski uważał, że każdy system władzy politycznej, każda administracja powinna opierać się na dwóch elementach: porządku oraz wolności¹⁷. Dopiero połączenie tych dwóch cech pozwala władzy spełnić swoje zadania i obowiązki. Dunajewski uważał, że szczególnie wspólne obowiązki mają moc łączącą społeczeństwo i to o wiele większą niż przyznawanie kolejnych praw jednostkom.

Julian Dunajewski, jakkolwiek miał ambicje ministerialne, myślał raczej o Ministerstwie Oświaty, a nie Skarbu¹⁸. Po dymisji poprzedniego ministra skarbu, Adolfa Kriegsausa w 1879 r. Edward Taffe zdecydował się powołać na to stanowisko krakowskiego profesora. Dunajewski był pierwszym Polakiem piastującym urząd ministra skarbu w monarchii naddunajskiej. Stanowisko obejmował w momencie, gdy pełnił funkcję rektora UJ, w związku z czym musiał z niej zrezygnować. Już po objęciu swojej nowej funkcji oświadczył, że jest ministrem skarbu Austrii, a nie ministrem galicyjskim¹⁹. Można więc uznać, że uważał się za ministra z Galicji, a nie ministra Galicji, który miałby reprezentować interesy Polaków. Takie stanowisko miało głębokie uzasadnienie w poglądach przez niego głoszonych, o których napisano powyżej. Niemcy szczególnie wypominali Dunajewskiemu powołanie zbyt wielu polskich urzędników do ministerstwa, na czele z m.in. Witoldem Korytowskim, Habdankiem Hankiewiczem, Arnoldem Rappaportem. Otaczanie się polskimi urzędnikami było szczególnie źle widziane przez ówczesne elity. O ile łatwo bowiem było Polakom uzyskać wysoką godność parlamentarną, o tyle trudno było otrzymać wyższą posadę w którymkolwiek ministerstwie²⁰. Austriackie elity twierdziły, że wyższe stanowiska w administracji przynależą tylko jej. Otrzymanie więc takiej posady przez Polaka uważane było za swoiste uszczuplenie niemieckiego stanu posiadania.

Wkrótce, ze względu na swój ogromny wpływ, rząd zaczęto nazywać rządem Dunajewski–Taffe lub „rządem Dunajewskiego, zwanym rządem Taffe”²¹. Dunajewski był bowiem nie tylko ministrem skarbu, lecz także swego rodzaju ambasadorem polityki rządu²². Przed nową władzą stało wiele wyzwania. Zaczynając od podstawowych, nierozwiązywalnych problemów narodowościowych, na gospodarczych i socjalnych skończywszy²³. Niekorzystne położenie finansowe Austrii trwało od co najmniej 20 lat²⁴. Kolejne uchwalane budżety miały

¹⁷ J. Dunajewski, *Mowy Juliana Dunajewskiego*, t. I, Kraków 1896, s. 84.

¹⁸ K. Chłędowski, *Pamiętniki. Wiedeń (1881–1901)*, Wrocław 2006, s. 26.

¹⁹ W. Łazuga, *Kalkulować...*, s. 121.

²⁰ D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 74.

²¹ Dominacja Dunajewskiego w rządzie nie była jednak niczym nadzwyczajnym. Poprzedni rząd doczekał się również nazwy rządu Lassera (zajmował się sprawami wewnętrznymi), zwanego rządem Auersberga (za: J. Buszko, *op. cit.*, s. 142).

²² D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 125.

²³ J. Buszko, *op. cit.*, s. 115.

²⁴ W. Łazuga, *Rządy polskie w Austrii. Gabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895–1897*, Poznań 1991, s. 11.

charakter deficytowy. Nie do końca wiadomo, jak takiemu stanowi rzeczy zaradzić w sposób trwały. Wykorzystano już praktycznie wszelkie możliwe sposoby zrównoważenia budżetu, w tym tak radykalne, jak sprzedaż majątku państwa²⁵. Wyprzedawano – po niekorzystnych dla państwa cenach – m.in. linie kolejowe, lasy, kopalnie minerałów. To, czego nie udawało się sprzedać, oddawano pod zastaw. Truizmem jest wobec tego stwierdzenie, że tak niekorzystny stan finansów rodził dalsze problemy, m.in. z utrzymaniem armii czy w ogólności z zaspokajaniem potrzeb społeczeństwa. Gdy Dunajewski obejmował tekę ministra skarbu, deficyt wynosił 78 mln guldenów²⁶.

Po objęciu urzędu powołano specjalną komisję mającą na celu zbadanie i likwidację deficytu²⁷. Program przez nią sporządzony zalecał w szczególności restrukturyzację urzędów i większą decentralizację. Dunajewski obiecał, że weźmie wnioski komisji pod uwagę²⁸. Na początku urzędowania zaczął nakładać nowe podatki: pośrednie (od nafty, gier luksusowych), od operacji giełdowych i towarów luksusowych, wprowadził też monopol tytoniowy²⁹. Deficyt w początkowym okresie pokrywano również emisją skarbowych papierów wartościowych. Nadmienić należy, że nowy minister obniżył podatek budowlany, aby pobudzić budownictwo. Dunajewski nie uważał, że jego jedynym celem jest likwidacja deficytu. W związku z czym zajmował się – jak wskazano – nie tylko podwyższaniem podatków. Widział również konieczność wprowadzenia ustawodawstwa socjalnego, a także przeprowadzania wielu inwestycji, głównie związanych z liniami kolejowymi i drogami³⁰. Wprowadził monopol spirytusowy, jednak o jego wprowadzeniu przeważały nie tyle względy budżetowe, co obyczajowe. Uważał, że zwiększając podatki czy je nakładając, należy brać pod uwagę sprawiedliwość opodatkowania, tak by udało się zaspokoić potrzeby całego społeczeństwa³¹. Za jego czasów przygotowywano również projekty zmian w następujących podatkach: gruntowym, domowym, a także podatkach zarobkowym oraz dotyczących opodatkowania niektórych przedsiębiorstw, jak również podatku od renty.

W tym miejscu należy również przytoczyć poglądy Dunajewskiego na temat roli urzędników w państwie. Minister skarbu uważał bowiem, że jedną z przyczyn chronicznie występującego w tamtym czasie deficytu był brak administracji³².

²⁵ F. Szymusik, *Julian Dunajewski. Jego poglądy ekonomiczne i skarbowe i działalność ministerialna*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1910 (dodatek miesięczny do „Gazety Lwowskiej”), s. 4.

²⁶ W. Łazuga, *Rządy...*, s. 29.

²⁷ J. Buszko, *op. cit.*, s. 116.

²⁸ Miało to jednak raczej grzecznościowy charakter.

²⁹ J. Buszko, *op. cit.*, s. 117.

³⁰ *Ibidem*, s. 118.

³¹ P. Górski (przedmowa), *Mowy Juliana Dunajewskiego w Sejmie Krajowym i Radzie Państw*, t. I, Kraków 1896, s. 10.

³² F. Zołł, *Julian Dunajewski wspomnienia pośmiertne*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1907, R. VIII, s. XIV.

Należy jednak zaznaczyć, że nie chodzi o brak urzędów, ale raczej o niespełnianie funkcji, którą im powierzono. Urzędnicy bowiem powinni byli dbać o podniesienie dobrobytu, a także troszczyć się o interesy gospodarcze i duchowe społeczeństwa. Wydatki państwa w związku z tym powinny być sprawiedliwe, trafiać tam, gdzie rzeczywiście były potrzebne, należało również zwiększać produkcję. Profesor uważał, że tego rodzaju służba musi dawać perspektywę rozwoju i awansu, w szczególności osobom młodym. Co do zasady bowiem, podejmując decyzję o danej ścieżce kariery, człowiek wybiera tę, w której osiągnane korzyści są większe³³. Jest to ważne, gdyż administracja powinna dbać o to, by w jej szeregach wstępowały starannie wykształcone osoby, a także by urzędnicy byli godnie opłacani. Trzeba zauważyć, że Dunajewski sprzeciwiał się tworzeniu synekur za publiczne pieniądze, a urzędnik jego zdaniem miał żyć skromnie i oszczędnie, zarabiając tyle, ile wynosi jego efektywna praca³⁴. Minister wychodził z założenia, że ten rodzaj pracy nie różni się niczym od innych zawodów, w szczególności nie jest to żadnego rodzaju misja. W związku z czym przesadne oszczędzanie na administracji lub pozwalanie na tworzenie synekur politycznych miało mieć istotny wpływ na rozwój państwa, a także stan jego finansów.

Rok 1886 wydaje się przełomowy dla rządów Dunajewskiego, wtedy to pierwszy raz opozycyjni posłowie zagłosowali za budżetem³⁵. Dotychczas oddawali swój głos przeciwko, wykorzystując dyskusję na temat budżetu do przeprowadzania ataków na politykę rządu. Zmiana ta dobitnie wskazywała, że gospodarka państwa znacząco się poprawiła i posłom opozycji zostały wytracone argumenty krytyczne wobec polityki ministra odpowiedzialnego za finanse. Oczywiście nadal pojawiały się głosy krytyczne, w szczególności podnoszono, że budżety przygotowane przez Dunajewskiego są krzywdzące dla niemieckojęzycznej części państwa. Zarzut ten był jednak pozbawiony podstaw, minister skarbu podkreślał bowiem, o czym wspomniano, że nie jest ministrem Galicji, ani słowiańskich narodów wchodzących w skład monarchii. Równie często powtarzał, że traktuje Niemców tak samo, jak inne narody wchodzące w skład państwa³⁶. Całkowite zrównoważenie budżetu nastąpiło w roku 1889. Dunajewski po latach mógł się poszczycić zrównoważeniem dochodów i wydatków, co we wcześniejszych latach było niemożliwe, a nawet wydawało się, że trwałe uzdrowienie finansów monarchii będzie niewykonalne.

W związku z tym, że usunięcie deficytu nie było celem samym w sobie, Dunajewski odrzucał możliwość jego likwidacji za pomocą radykalnego zaciśnięcia pasa³⁷. Po pierwsze, uważał, że nie da się zlikwidować deficytu w krótkim okresie,

³³ J. Dunajewski, *op. cit.*, s. 38.

³⁴ L. Piniński, *Wspomnienia o Julianie Dunajewskim*, „Przegląd Współczesny” 1925, R. IV, s. 321.

³⁵ J. Buszko, *op. cit.*, s. 133.

³⁶ *Ibidem*, s. 141.

³⁷ D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 127.

po drugie, że nieracjonalne jest, by radykalnie zmniejszać wydatki tylko po to, by usunąć niedobór środków finansowych w danym roku. Ta druga metoda zawsze bowiem będzie prowadziła do niewykonania zobowiązania przez państwo lub do zmniejszenia wydatków na rozwój kraju, ewentualnie do zmniejszenia kwot przeznaczanych na utrzymanie armii. Reasumując: państwo nie może likwidować nierównowagi budżetowej tylko przez oszczędzanie, prowadzi to najczęściej do naruszenia praw nabytych przez mieszkańców, może wywołać wewnętrzną stagnację, co jeszcze bardziej utrudni wyjście z kryzysu, a także godzi – w tym przypadku w mocarstwową – pozycję monarchii³⁸. Dlatego należało przede wszystkim zwiększać dochody za pomocą wprowadzania nowych podatków lub ich podnoszenia, a także dbać o rozwój gospodarczy państwa. Dla uzyskania równowagi budżetowej konieczne były: prowadzenie oszczędnej gospodarki budżetowej, kontrola wydatków poszczególnych ministerstw, a także racjonalna polityka walutowa. Warto dodać, że w czasie opracowania reform finansowych swój udział miał Leon Biliński, późniejszy minister skarbu³⁹. Dodatkowo zdaniem Dunajewskiego należało ciągle dbać o rozwój gospodarczy kraju, dzięki czemu pośrednio rosła siła podatkowa mieszkańców, co również przekładało się na wyższe dochody budżetowe.

Dunajewski podsumował rezultaty swojej polityki w mowie dotyczącej projektu budżetu na rok 1891. Podkreślił w niej, że od trzech lat udaje się uchylać budżet, w którym nie ma potrzeby zaciągania pożyczek ani zwiększania dochodów przez radykalne podnoszenie podatków⁴⁰. Udało się to osiągnąć mimo wzrostu wydatków na armię, inwestycje, a także mimo nadzwyczajnych wydatków związanych przede wszystkim z występującymi klęskami elementarnymi. Osiągnął więc Dunajewski to, co zapowiadał: usunięcie deficytu, mimo konieczności wydatkowania pieniędzy na potrzeby publiczne, bez radykalnego zaprzestawania wydatkowania środków publicznych na niezbędne inwestycje. Niejako podsumowaniem sposobu, w jaki dokonał tego wiekopomnego osiągnięcia, są jego słowa dotyczące tego, co najważniejsze w państwie i o co powinno ono dbać. Otóż dla Dunajewskiego najistotniejsze były: zdrowe finanse, uczciwa administracja umożliwiająca ład, produkcję i zarobkowanie, a także armia, która strzeże bezpieczeństwa kraju⁴¹. W przypadku, gdy te trzy warunki są spełnione, pozostałe zadania państwa związane z edukacją, prawem i kulturą są łatwe do zrealizowania.

Dunajewski, jak wspomniano, był zwolennikiem lojalizmu austriackiego. Niektórzy, jak Wilhelm Feldman, uważali, że nie zajmował się sprawą ogólnopolską, w związku z czym należy go uważać za sprawnego galicyjsko-austriackiego polityka, pilnującego interesu monarchii oraz interesów szlachty galicyjskiej⁴².

³⁸ F. Szymusik, *op. cit.*, s. 8.

³⁹ J. Buszko, *Od niewoli do niepodległości (1864–1918)*, Kraków 2001, s. 203.

⁴⁰ *Kalendarz krakowski Józefa Czecha na r. 1909*, [R.] LXXVIII, s. 59.

⁴¹ L. Piniński, *op. cit.*, s. 322.

⁴² D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 131.

Takie klasyfikowanie profesora wydaje się jednak w dużej mierze krzywdzące. Mimo związania się z opcją austriacką, nie zapominał on o sprawie polskiej, co więcej: można wymienić szereg przykładów dbania o interesy własnego narodu. Jedną z istotnych kwestii w drugiej połowie XIX w. było uregulowanie długu indemnizacyjnego ciążącego na Galicji⁴³. Wynikał on z pośpiesznie przeprowadzonego uwłaszczenia chłopów w 1848 r. i konieczności wypłacania odszkodowań ziemiom za utraconą własność. Obciążał on Galicję i ciągle rósł, gdyż wpłaty dokonywane w celu jego spłaty nie wystarczały na pokrycie rosnących odsetek. Powiększający się dług powodował również zwiększenie fiskalizmu, przez co nie pozwalał na prawidłowe prowadzenie gospodarki w Królestwie Galicji i Lodomerii. Polscy politycy co jakiś czas postulowali umorzenie w części lub w całości zadłużenia. Wnioski dotyczące tego tematu były jednak krytykowane – także przez koalicjantów – co powodowało odkładanie tej kwestii w czasie. W umorzeniu długów widziano bowiem formę uprzywilejowania Galicji kosztem innych krajów znajdujących się pod berłem Habsburgów⁴⁴. Dunajewskiemu udało się jednak przekonać reprezentantów pozostałych krajów, że kosztu umorzenia długów nie odczują Niemcy ani Czesi. Dzięki temu w 1890 r. uchwalono odpowiednią ustawę i w następnych latach udało się spłacić zadłużenie. Jak wspomniano, miało to niebagatelny wpływ na rozwój Galicji, gdyż spłaty te stanowiły dużą część budżetu. Od momentu skonwertowania długów łatwiej było prowadzić gospodarkę inwestycyjną.

Równie interesująca była kwestia zmian w podatku od wódki. Reforma miała polegać na tym, że podatek miano obliczać od gotowego produktu, a nie tak jak wcześniej od zacieru⁴⁵. Szczególnie w Galicji obawiano się, że spowoduje to zmniejszenie dochodów, gdyż wiązało się ono z odebraniem uprawnień propinacyjnych⁴⁶. Uważano również, że taka zmiana będzie faworyzować duże gorzelnie ze szkodą dla rodzimej produkcji. Dunajewski twierdził, że pobieranie podatku nie od rzeczywistej produkcji, ale w formie ryczałtu jest oczywistym pokrzywdzeniem państwa⁴⁷. Takie rozwiązanie bowiem, całkowicie abstrahujące od rzeczywistej produkcji, stawiało gorzelnie w uprzywilejowanej sytuacji. Truizmem jest stwierdzenie, że reforma w oczywisty sposób prowadziłyby do wzrostu cen. W Galicji występowała wówczas nadprodukcja alkoholu, zmiany te wpłynęłyby w oczywisty sposób na zmniejszenie konsumpcji i w rezultacie na spadek produkcji. Dunajewski nie miał zamiaru pozostawiać rodzimej produkcji bez wsparcia, w związku z czym przewidział cały system ulg i upustów, które miały uchronić gorzelnie przed upadkiem. Cała kwestia wywołała duży kryzys w większości parlamentarnej, ponieważ część polskich polityków uważała, że Koło Polskie nie

⁴³ J. Buszko, *Od niewoli...*, s. 41.

⁴⁴ W. Łazuga, *Kalkulować...*, s. 142.

⁴⁵ Idem, *Rządy...*, s. 43.

⁴⁶ Prawo właściciela dóbr ziemskich do sprzedaży alkoholu.

⁴⁷ D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 133.

tylko nie powinno popierać takiej reformy, lecz powinno wręcz przejść do opozycji. Podatek uchwalono, w zamian jednak przyznano spore odszkodowania⁴⁸. Co interesujące, wprowadzenie zmian w podatku nie doprowadziło do upadku gorzelnictwa. Wspomniane upusty i odszkodowania stały się dla przemysłu tego rodzaju „wielkim dobrodziejstwem i podstawą jego świetnego rozwoju”⁴⁹. Warto nadmienić, że jako minister skarbu Dunajewski wspierał swój kraj również przez przekazywanie środków finansowych na budowę kolei, budynków rządowych, melioracje, a także inne działania inwestycyjne⁵⁰.

Po objęciu stanowiska ministra Dunajewski nie zapomniał o swojej uczelni i wspierał Uniwersytet Jagielloński. Przyczynił się m.in. do utworzenia nowych katedr na wydziałach, wybudowania Collegium Novum, a także podwyższenia dotacji dla uniwersytetu⁵¹. Był związany także z Akademią Umiejętności w Krakowie, której był członkiem od momentu jej założenia, a od 1890 r. zastępcą prezesa. Także tę instytucję wspierał dotacjami, gdy zajmował ministerialne stanowisko. Również po ustąpieniu ze stanowiska zajmował się losami uniwersytetu.

Uważany był za wybitnego mówcę, obdarzonego niesamowitymi zdolnościami i jasnością zdania. Co interesujące, częściej pisano i mówiono o jego oratorskich talentach niż np. o jego pracach naukowych⁵². W związku ze swoimi zdolnościami Koło Polskie często powierzało mu obowiązek przemawiania w ważnych dla Koła kwestiach. Piotr Górski wprost określił Dunajewskiego jako najznakomitszego szermierza parlamentarnego, mającego największy posłuch i najczęściej słuchanego⁵³. Wypowiadał się on zawsze spokojnie i umiarkowanie: ani nie popadając w patetyczny ton, ani nie unosząc głosu. Mówił ze spokojem, panując nad każdym słowem. Jak podaje Fryderyk Zoll (starszy), w swoich przemówieniach Dunajewski wyróżniał się doskonałą znajomością tematu, opierając się na zdobyczach ówczesnej nauki, a także prezentował własne, głębokie przemyślenia⁵⁴. Mowy jego nie były nigdy w całości z góry przygotowane, często nawet improwizowane pod wpływem chwili. Cechowały się trafnym i realnym ujęciem przedmiotu dyskusji, miały w sobie siłę przekonywania i nie brakowało w nich sarkastycznych i ciętych ripost⁵⁵. Truizmem jest stwierdzenie, że zdolności oratorskie były szczególnie przydatne po objęciu stanowiska ministra skarbu. Jedenaście lat funkcjonowania na tak wysokim stanowisku wymagało bowiem toczenia ciągłych dyskusji z adwersarzami, którzy – co oczywiste – próbowali wykorzystać każdy błąd. Jak wspomniano, jednym z celów jego rządów było usunięcie chronicznego

⁴⁸ J. Buszko, *Polacy...*, s. 137.

⁴⁹ D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 136.

⁵⁰ F. Zoll, *op. cit.*, s. XXI.

⁵¹ *Ibidem*, s. VI–VII.

⁵² W. Łazuga, *Kalkulować...*, s. 119.

⁵³ P. Górski (przedmowa), *Mowy Juliana Dunajewskiego...*, s. IV.

⁵⁴ F. Zoll, *op. cit.*, s. VIII.

⁵⁵ L. Piniński, *op. cit.*, s. 324.

deficytu, konieczność ograniczania wydatków była doskonałym pretekstem do przeprowadzania politycznych ataków. Szczególnie nasilały się one w przypadku podejmowania trudnych reform podatkowych, a także w sprawach dotyczących Galicji⁵⁶. Również wszelkie reformy opodatkowania wiązały się z koniecznością wykazywania swoich oratorskich talentów. Oczywiście jest to, że nakładanie nowych podatków, w szczególności na działalności wcześniej nimi nie objęte, prowadzić będzie do niezadowolenia, ze względu na naruszanie licznych interesów i przywilejów, które nie zawsze były usprawiedliwione⁵⁷. Podkreślić należy to, że w wiedeńskim parlamencie było wówczas wielu wybitnych parlamentarzystów, z którymi Dunajewski stawał w słowne szranki i z tych bojów przeważnie wychodził zwycięsko⁵⁸.

Mimo wielu niewątpliwych zasług i zalet nie można nie wspomnieć o wadach głównej postaci tego artykułu. Jeszcze gdy był profesorem, zarzucano mu, że publikuje bardzo mało prac naukowych. Rzeczywiście liczba prac wydanych przez niego, w porównaniu do dzieł wydanych przez Leona Bilińskiego czy Stanisława Głębińskiego, którzy także przedłożyli karierę polityczną nad naukową, nie stawia bohatera artykułu w dobrym świetle. Dunajewski zaczął swoje ministerialne urzędowanie od urlopu, nie znał się również dokładnie na giełdzie, a także innych praktycznych aspektach prawa austriackiego związanego z obrotem giełdowym⁵⁹. W tych dziedzinach wyręczał się jednak swoimi pomocnikami – bardzo zdolnymi – m.in. Arnoldem Rappaportem i Witoldem Korytowskim. Można zaryzykować stwierdzenie, że braki w znajomości praktycznych aspektów funkcjonowania niektórych instytucji nadrabiał umiejętnością doboru współpracowników⁶⁰. Krytykiem działań Dunajewskiego był Stanisław Szczepanowski. Uważał on, że sukces ministra skarbu nie był niczym nadzwyczajnym, ponieważ deficyt nie był tak duży, a usunięto go przez rosnący fiskalizm, a nie zdrową politykę ekonomiczną⁶¹. Na obronę ministra można przytoczyć jego własne słowa. Zarzucano mu, że opodatkowując nowe przedmioty działalności, w istocie krzywdzi nowe gałęzie produkcji. Dunajewski zauważył, że z tej pozycji da się skrytykować każdy podatek, ponieważ wszelkie podatki miały kiedyś swój początek i był okres, w którym takowych nie pobierano⁶². Taka zasada podważałaby w ogóle istnienie jakiegokolwiek podatku. Poza tym Dunajewski podnosił, dlaczego osoba kupująca dom miałaby płacić podatek, a osoba nabywająca obligację, miałaby być już na zawsze wyłączona spod opodatkowania. Na marginesie należy również zwrócić uwagę na zarzut niejasności wprowadzanych podatków. Zdaniem Dunajewskiego

⁵⁶ F. Zoll, *op. cit.*, s. XVIII.

⁵⁷ F. Szymusik, *op. cit.*, s. 204.

⁵⁸ L. Piniński, *op. cit.*, s. 324.

⁵⁹ W. Łazuga, *Kalkulować...*, s. 122.

⁶⁰ F. Zoll, *op. cit.*, s. XVII.

⁶¹ D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 139.

⁶² F. Szymusik, *op. cit.*, s. 200.

niejasność przepisów finansowych nie wynika tylko ze słabej jakości przepisów, lecz także z rozwoju życia społecznego⁶³. Stosunki gospodarcze końca XIX w. były o wiele bardziej skomplikowane niż te istniejące choćby sto lat wcześniej. W związku z czym jeszcze trudniej jest ustawie podatkowej uchwycić w przepisach wszelką złożoność stanów faktycznych, jakie mogą wystąpić i podlegać opodatkowaniu.

Jak zarysowano na wstępie, celem pracy nie jest określenie ekonomicznych poglądów profesora. Warto jednak jeszcze na chwilę pochylić się nad jego poglądami po to, by podsumować jego dokonania i określić przyczyny jego sukcesu w realizacji własnego programu gospodarczego. Problematyczne jest zakwalifikowanie Dunajewskiego do jednego nurtu ekonomii. Jak wspomniano, dodatkowo trudność sprawia w tym wypadku niewielka liczba dzieł pozostawionych przez autora. Jak zaznaczono, część badaczy zaliczała go do doktryny leseferystycznej, zwanej przez Dariusza Grzybka urzędowym leseferyzmem⁶⁴. Ferdynand Zweig natomiast zaliczał go do szkoły klasycznej, liberalnej, uważając jednocześnie, że był pod wpływem szkoły historycznej⁶⁵. Wydaje się, że najlepiej profesora w tym względzie podsumował Lein Piniński. Po pierwsze, zauważył on, że Dunajewski nie był przywiązany do jednej doktryny ekonomicznej, co bardzo często zdarza się wśród profesorów, którzy przechodzą z uniwersytetu do polityki⁶⁶. Najlepiej jednak profesora jako polityka podsumowuje następujący cytat: „W kwestiach finansowych nie miał w praktyce żadnych zaciemniających zdrowy sąd teorii, żadnych dogmatów polityki skarbowej, nie był ani zasadniczym protekcjonistą, ani wolnohandlowcem, ani zasadniczym zwolennikiem lub przeciwnikiem tych lub też owych systemów opodatkowania, czy to pośredniego czy bezpośredniego – był po prostu rozumnym eklektykiem na tym trudnym polu”⁶⁷.

W 1891 r. dobiegła kresu kariera Juliana Dunajewskiego w wielkiej polityce wiedeńskiej. Przyczyny jego ustąpienia z rządu były złożone. Pod koniec swojej kadencji dość często składał dymisję, wierząc, że ze względu na swoje liczne zasługi i miejsce w rządzie nie zostanie ona przyjęta. Tak też początkowo było. W późniejszym okresie jednak, ze względu na potrzebę kolejnej rekonstrukcji rządu i zmian światopoglądowych, orbitujących w stronę szeroko pojętej lewicy, przestał być uważany za człowieka niezastąpionego⁶⁸. Dymisja Juliana Dunajewskiego została przyjęta 4 lutego 1891 r. W związku z odejściem został udekorowany Orderem Świętego Stefana. Jego odejście zostało dobrze przyjęte przez ówczesną niemiecką publicystykę, gdyż uważano go za źródło polityki słowiańskiej,

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ D. Grzybek, *op. cit.*, s. 63.

⁶⁵ F. Zweig, *Liberalizm polskiej myśli ekonomicznej*, Warszawa 1985, s. 31.

⁶⁶ L. Piniński, *op. cit.*, s. 319–320.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 320.

⁶⁸ Więcej o przyczynach dymisji W. Łazuga, *Kalkulować...*, s. 145–148.

która zagroziła niemieckiej dominacji w Austrii⁶⁹. Po dymisji rzadko bywał w Wiedniu, powrócił do Krakowa, gdzie uczestniczył w pracach Akademii Umiejętności jako jeden z najstarszych jej członków⁷⁰. Wrócił również do Sejmu Krajowego, gdzie dbał o to, by budżet Galicji był zawsze oszczędny i by każda pozycja w wydatkach była rzeczywiście celowa i racjonalna⁷¹. Uważał bowiem, że pieniądzem publicznym należy rozporządzać oszczędnie i sumiennie, gdyż pochodzi on z ciężkiej pracy i wyrzeczeń całego społeczeństwa. Zasady te miały według niego nie tylko zastosowanie do budżetu Austrii jako całości, lecz także do tak skromnego budżetu, jaki miało Królestwo Galicji i Lodomerii.

Jego zasługi dla Austrii są niezaprzeczone. W ciągu 11 lat w ministerstwie udało mu się zlikwidować deficyt, a także ustabilizować walutę. Jednak sprowadzanie jego działalności tylko do usunięcia deficytu byłoby nad wyraz krzywdzące. Dunajewski bowiem jednocześnie zwiększał wydatki państwa na rolnictwo, drogi, wykup kolei z rąk prywatnych czy wojsko. Wszystkie te działania zaowocowały wzrostem prestiżu monarchii na arenie europejskiej⁷².

Zasługi Dunajewskiego utorowały drogę jego następcom. Po profesorze bowiem tekę ministra skarbu piastowali Polacy: Leon Biliński⁷³ (dwukrotnie), Seweryn Kniaziolucki, Adolf von Jorkasch-Koch, Mansuet Kosel, Witold Korytowski, Wacław Zaleski. Postać Juliana Dunajewskiego pokazuje, jak wielki pożytek może przynieść – nawet w niesprzyjających warunkach politycznych – rozważna, cierpliwa, a przede wszystkim konsekwentna postawa, dbająca nie o chwilowy sukces i poklask, lecz o trwały efekt i dobro swojego kraju⁷⁴. W szczególności należy ją przeciwstawić nierozważnej, emocjonalnej polityce, opartej wyłącznie na dbaniu o popularność u wyborców. Pamiętać należy, że Dunajewski swoją karierę polityczną rozpoczynał, gdy w Austrii dominowały tendencje niesprzyjające federalizmowi, a co za tym idzie – autonomii. Michał Bobrzyński uważał, że prowadził on swego rodzaju „nową politykę”, która przyczyniła się do utraty władzy przez niemieckich centralistów⁷⁵. Miała ona polegać na porzuceniu partykularnej perspektywy, ponieważ praw danego kraju/narodu wchodzącego w skład monarchii należało chronić ze stanowiska interesu państwa, zatem należało zrezygnować z eksponowania własnego interesu.

Zasługi Dunajewskiego dla Polski, a także monarchii Austro-Węgierskiej są niewątpliwe, wypada tylko przytoczyć niektóre ze słów, jakie współcześnie rodacy wygłaszali pod jego adresem. Fryderyk Zoll (starszy) pisał o nim jako jednym

⁶⁹ K. Chłędowski, *op. cit.*, s. 147.

⁷⁰ W. Łazuła, *Kalkulować...*, s. 125.

⁷¹ L. Piniński, *op. cit.*, s. 327.

⁷² D. Litwin-Lewandowska, *op. cit.*, s. 138.

⁷³ Był on również ministrem wspólnych finansów Austro-Węgier i gubernatorem Bośni i Hercegowiny, a w II Rzeczypospolitej ministrem skarbu.

⁷⁴ P. Górski, *Przedmowa*, [w:] *Mowy Juliana Dunajewskiego...*, s. V.

⁷⁵ B. Szlachta, *op. cit.*, s. 281–282.

„z najwybitniejszych mężów stanu minionego wieku”, nazywał „mężem niezłomnych zasad”, a także podkreślał, że „imię swoje złotymi literami zapisał w historii i z prawdziwą dumą go zawsze będzie wspominać naród”⁷⁶. Według innej opinii „czysty jak kryształ, twardy jak stal był Dunajewski przede wszystkim wielkim charakterem”⁷⁷. Warto również przywołać komentarz, który znalazł się w krakowskim „Czasie” po jego śmierci: „[...] z chwilą śmierci Dunajewskiego zamknął się jakiś okres w naszej historii. Późniejszy dziejopis nazwie z pewnością ten okres, w którym działał Dunajewski i jego przyjaciele, okresem odrodzenia naszego kraju. Po burzach i klęskach, tutaj w Galicji podniesioną została, ujęta w program i wprowadzona w czyn polityka realna. [...] Naród otoczy imię Dunajewskiego czcią i wdzięcznością, jaką jest winien swoim najlepszym i najdzielniejszym synom”⁷⁸. Dunajewski był ważną postacią w rozwoju Galicji, która w przyszłości stała się kuźnią kadr dla odrodzonej Rzeczypospolitej. To właśnie Galicja pozwoliła zbudować zręby administracji, parlamentaryzmu, a także dostarczyła niezbędnych dla II Rzeczypospolitej nauczycieli, profesorów i urzędników⁷⁹. Do dziś nie pojawiła się pełna biografia Juliana Dunajewskiego. Fakt ten może zastanawiać, choć należy pamiętać, że biografia profesora to ciężkie wyzwanie: „[...] czy znajdzie się jednak biograf, który by zdołał odtworzyć Dunajewskiego jako indywidualność. Potrzeba na to mistrza. Mistrz bowiem zdoła tylko, najmniejszą ilością barw, odtworzyć postać tak pełną i bogatą, tak jednolitą”⁸⁰.

Julian Dunajewski z pewnością jest jedną z bardziej interesujących postaci polskiej polityki drugiej połowy XIX w. Zdaniem autora składa się na to wiele czynników. Po pierwsze, biografia głównego bohatera artykułu jest nierozzerwalnie związana z procesem uzyskiwania autonomii przez Polaków w zaborze austriackim. Jest to o tyle istotne, że to właśnie Galicja w tym okresie stała się ostoją polskości. Natomiast profesor nie był – jak wskazano – biernym aktorem tych wydarzeń, ale brał w nich czynny udział. Po drugie, na co autor chciałby szczególnie zwrócić uwagę, życiorys Dunajewskiego wskazuje, że XIX stulecie w historii naszego kraju było nie tylko czasem walki: zarówno tej zbrojnej w licznych powstaniach, jak i zmaganiach związanych z pracą organiczną, lecz także próbą trudnej współpracy z jednym z zaborców. Wybranie takiej formy dążenia do niepodległości w niektórych kręgach patriotycznych mogło wręcz uchodzić za zdradę. Polityka taka – realizowana właśnie przez Juliana Dunajewskiego – okazała się jednak rozsądna i dalekowzroczna. Polacy w Galicji odzyskali bowiem możliwość posługiwania się własnym językiem, dzięki czemu zabór austriacki stał się ostoją polskości, miejscem, w który kwitła narodowa kultura, nauka, a także

⁷⁶ F. Zołł, *op. cit.*, s. XXI–XXII.

⁷⁷ *Kalendarz krakowski Józefa Czecha na r. 1909...*, s. 59.

⁷⁸ „Czas” (wydanie poranne), 29 XII 1907, nr 299, s. 1.

⁷⁹ W. Łazuga, „Garibaldi”, „Cavour” i polski Piemont, „Galicja Studia i Materiały” 2015, nr 1, s. 20.

⁸⁰ *Kalendarz krakowski Józefa Czecha na r. 1909...*, s. 62.

rodziły się idee. Po trzecie, Dunajewski był politykiem, który nie tylko był ważną postacią dla ówczesnych Polaków zamieszkujących Galicję, miał on również niebagatelny wpływ na politykę Imperium Habsburgów. Objęcie teki ministra skarbu, a następnie uzdrowienie finansów było niebywałym osiągnięciem. Zdaniem autora właśnie ten sukces niejako zaważył na „zapomnieniu” o tym ważnym polityku. „Współpraca” z zaborcą, objęcie kierownictwa ważnego ministerstwa i uzdrowienie finansów publicznych Przedlitawii są bowiem nie do pogodzenia z polskim wyobrażeniem, że jedyną drogą do wolności jest walka zbrojna. Pamiętać również należy, że dzięki piastowaniu tak wysokiego stanowiska Dunajewski stał się politykiem, który nie tylko musiał ważyć interesy polskie, lecz także wszystkich państw wchodzących w skład monarchii. W związku z czym nie mógł zajmować się bezpośrednio polskimi sprawami, a niekiedy wydawało się, że działa wbrew ojczystym interesom (opodatkowanie wódki). Autor stoi na stanowisku, że biografia Dunajewskiego udowadnia, że nie zawsze najsensowniejszy konflikt zbrojny jest jedyną drogą do sukcesu, a porozumienie z państwem zaborczym i odstawienie dążeń niepodległościowych na przyszłość wcale nie musi być traktowane jako zdrada. Umiejętność wyczucia politycznych realiów, powolne i systematyczne dążenie do celów były cechami Dunajewskiego. Profesor był ważną postacią nie tylko polskiej, lecz także austriackiej polityki. Stąd jego biografia zasługiwała na przypomnienie.

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Chłędowski K., *Pamiętniki. Wiedeń (1881–1901)*, Wrocław 2006.

Kalendarz krakowski Józefa Czecha na r. 1909, [R.] LXXVIII.

PRASA

„Czas” (wydanie poranne), 29 XII 1907, nr 299.

OPRACOWANIA

Buszko J., *Od niewoli do niepodległości (1864–1918)*, Kraków 2001.

Buszko J., *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918*, Warszawa 1996.

Gaul J., *Polonika w Archiwum Parlamentu w Wiedniu. Archiwum Izby Posłów Rady Państwa*, Warszawa 2014.

Grzybek D., *Polityczne konsekwencje idei ekonomicznych w myśli polskiej 1869–1939*, Kraków 2012.

Kowalik T., *Historia ekonomii w Polsce 1864–1950*, Wrocław 1992.

Litwin-Lewandowska D., *O Polską rację stanu w Austrii. Polacy w życiu politycznym Austrii w okresie monarchii dualistycznej (1867–1918)*, Lublin 2008.

- Łazuga W., „Garibaldi”, „Cavour” i polski Piemont, „Galicja Studia i Materiały” 2015, nr 1, s. 11–20.
- Łazuga W., *Jedna czy trzy historie Polski?*, [w:] *Między polityką, historią a pamięcią historyczną. Studia z dziejów Polski okresu porozbiorowego*, red. W. Łazuga, S. Paczos, Poznań 2015.
- Łazuga W., *Kalkulować... Polacy na szczytach monarchii*, Poznań 2013.
- Łazuga W., *Rządy polskie w Austrii. Gabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895–1897*, Poznań 1991.
- Piniński L., *Wspomnienia o Julianie Dunajewskim*, „Przegląd Współczesny” 1925, R. IV, t. XV, s. 317–330.
- Pol K., *Poczet prawników polskich. XIX i XX w.*, Warszawa 2011.
- Pol K., *Z dziejów nauki prawa administracyjnego i nauki o samorządzie terytorialnym. Julian Dunajewski (1822–1907)*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 6, s. 72–79.
- Szlachta B., *Julian Dunajewski jako „stańczyk”*, [w:] idem, *Szkice o konserwatyzmie*, Kraków 2008.
- Szymusik F., *Julian Dunajewski. Jego poglądy ekonomiczne i skarbowe i działalność ministerialna*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1910 (dodatek miesięczny do „Gazety Lwowskiej”).
- Zoll F., *Julian Dunajewski wspomnienia pośmiertne*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1907, R. VIII, s. V–XXII.
- Zweig F., *Liberalizm polskiej myśli ekonomicznej*, Warszawa 1985.

TOMASZ OLEJNIK

Julian Dunajewski: political portrait

The article presents Julian Dunajewski, one of the most important Polish politicians of the second part of 19th century. Author presents his biography, scientific career, the most significant works and his activities as the minister of finance of Austria. The most important part of this article shows Dunajewski as a politician and a minister. Hence author describes the dramatic state of finances of the Habsburg Empire on the day of assuming the ministerial position and then the process of performing the necessary budget reforms, which lead first to reducing then removing the budget deficit. Author describes the political ideas of Dunajewski, which helped him in successfully implementing the structural reforms in Austria. It is also important to emphasize the actions of Dunajewski in supporting the Polish Galicia: aiding the two universities (Jagiellonian and Lwów), reforming the so-called vodka tax and extinguishing the indemnity debt of Galicia. This part of article is of great importance as Dunajewski was often accused of being more Austrian than Polish. Author strongly believes that such opinion cannot be considered as just. Article ends in describing Dunajewski as one of the most gifted speakers of Austrian parliament and how was he viewed by his contemporaries. Author thinks that the political career of Julian Dunajewski is worth remembering as he was a talented politician who proved that the pejorative German term „Polnische Wirtschaft” was not only unjust, but not true.

Keywords: Julian Dunajewski, deficit, minister of finance, Galicia, Habsburg Empire, Austria.